

PREOCUPĂRI DE MEDICINĂ VETERINARĂ ÎN ACTIVITATEA DOCTORULUI VASILE POPP

Despre viața și activitatea doctorului Vasile Popp s-a scris relativ puțin, cu toate că la numai patru zile de la moartea acestuia, în 10 martie 1842, învățatul filolog T. Cipariu se adresa lui G. Barițiu cu următoarele cuvinte de caldă apreciere pentru Vasile Popp: „... Totuși cinstirea mea dinăuntru, către dînsul, pentru persoana și talenturile lui a fost nemărginită; adevărat trebuie să mărturisesc, ca oricine l-a cunoscut mai de aproape, că românul cel mai învățat întru împărăția noastră a fost Vasile Popp”¹. Intrat pe porțile istoriei cu o asemenea carte de vizită, era cit se poate de firesc ca, la începutul veacului nostru, marele istoric N. Iorga să-și exprime profundul său regret pentru lipsa unor informații mai ample, privitoare la figura doctorului Vasile Popp, spunînd: „... Păcat că nu putem ști mai multe despre acest fruntaș printre întii cărturari români cu diplome înalte ai românilor din Ardeal”².

Cel dintîi care ne-a lăsat un studiu monografic mai amplu despre viața și opera doctorului Vasile Popp, a fost regretatul prof. I. Mușlea, care — subliniînd importanța tezei de doctorat în medicină a lui V. Popp, intitulată „*Dissertatio medico-historica de funeribus plebeis Daco-Romanorum sive hodiernum Valachorum...*” susținută la Viena în 1817 — se întreba totuși, conchizînd: „Ce e medicină în această teză de istoria medicinei, prezentată în vederea promovării ca doctor al unei facultăți de medicină? Desigur foarte puțin. Ea nici nu e propriu-zis o teză de istoria medicinei, ci una de folclor. Ca atare, ea cadrează într-adevăr cit se poate de bine cu viața, cu indeletnicirile și opera lui Popp. Cu excepția broșurii despre ape minerale, în care preocupările literare ale autorului se trădează de altfel în prefață, în tot restul operei sale care contează, Popp nu s-a ocupat decît de limba, literatura și istoria neamului său”³.

Dar cercetările arhivistice întreprinse în ultima vreme de noi, în arhivele locale și în cele din Budapesta, aveau să ducă la rezultate surprinzătoare în legătură cu activitatea de-a dreptul impresionantă, de medic-practician, a lui V. Popp în cei 13 ani (1829—1842) cit a funcționat la Zlatna ca „medic-cameral” (*physicus cameralis*). De altfel prof. I. Mușlea în studiul amintit regreta mult faptul că „n-avem nici o știre despre vreo activitate a doctorului Popp din timpul cit a stat la Zlatna, aproape treisprezece ani”⁴, motiv care l-a determinat probabil pe autor să caracterizeze acest timp ca o „perioadă de lîncezeală” în viața medicului român⁵.

¹ *Correspondența lui G. Barițiu*, vol. III, f. 63—65. Arh. T. Cipariu, nr. 2409. (În Biblioteca Acad. R.S.R., București, ms. rom. *Correspondența G. Barițiu*, în Biblioteca Filialci Cluj a Acad. R.S.R., Filmoteca).

² N. Iorga, *Istoria literaturii române în sec. XIX*, vol. I, București, 1907, p. 23.

³ I. Mușlea, *Viața și opera doctorului Vasile Popp (1789—1842)*, în *AIIN*, V, 1930 (1928—1930), p. 142.

⁴ *Idem*, p. 112.

⁵ I. Mușlea, *Contribuții la viața și opera doctorului V. Popp*, în *AIIN*, VI (1931—35), p. 531.

Or, materialele de arhivă descoperite arată tocmai această perioadă ca cea mai fecundă și mai creatoare din tot ce a realizat V. Popp în domeniul pentru care se pregătise timp de 5 ani la Viena: acela al alinării suferințelor bolnavilor.

Este vorba de zeci și zeci de rapoarte oficiale în limba latină, redactate cu multă competență și simț de răspundere de V. Popp, care se referă la mai multe aspecte majore din viața sanitară a domeniului minier al Zlatnei. Astfel, o serie de rapoarte privesc: accidentele și bolile profesionale ale minerilor, combaterea epidemiilor și a bolilor sociale, bolile endemice și lupta împotriva lor (gușa), vaccinarea copiilor, starea și organizarea farmaciilor de pe lângă mine, pregătirea cadrelor medicale, asigurarea unor condiții mai bune de viață a medicilor, combaterea unor practici abuzive ale acestora, problema natalității și a calificării moașelor, colaborarea utilă dintre medici de diferite specialități, probleme de etică profesională medicală (deontologie). Este demnă de subliniat mai ales preocuparea pentru întocmirea unei topografii medico-istorice, prima de acest fel în Transilvania, venită din partea unui medic român, precum și întocmirea unor *instrucțiuni* detaliate privitoare la medicii minieri, la atribuțiile și competența acestora etc.

Printre aceste rapoarte se află câteva care atestă și preocupări, mai mult decât meritorii, ale lui V. Popp de medicină veterinară, preocupări a căror origine trebuie căutată într-un fapt de asemenea inedit, și anume în încercarea neizbutită a lui V. Popp de a înființa la Liceul medico-chirurgical din Cluj, în anul 1820, o catedră de *politia medica* condusă de el, și care în concepția sa, pe lângă altele, ar fi avut misiunea să înzestreze cadrele medicale și cu cunoștințe de medicină veterinară, pentru a putea contribui cu mai multă eficacitate la combaterea unor epizootii⁶.

Pe linia acestor preocupări, vom prezenta aci câteva secvențe concludente din activitatea neobosită a medicului român pentru combaterea febrei aftoase și a dizenteriei la animale pe domeniul fiscal al Zlatnei.

Astfel, într-un raport din 17 iunie 1833 către administrația minieră, după ce informează despre rezultatele inspecției sanitare făcute în comitatul Hunedoarei, Vasile Popp remarcă: „Dar ceea ce este mai dureros, este faptul că în această regiune se află răspîndită printre animale așa-zisa boală de gură și de picioare sau inflamația unghiilor (*sic dicta lues oris et claudicatio sive inflammatio unguicularum*). Această epidemie s-a ivit la începutul verii și a cuprins puține capete, mai mult viței și vaci și mai serios boi de jug. În Hunedoara această epidemie este destul de suportabilă, dar există un sat care aparține acestui domeniu, la 5 ore depărtare spre nord de Hunedoara; numele satului e Chergeș. Aci această epidemie a atacat cu sălbătăcie, și în decurs de două luni a secerat 27 de capete: adică 14 viței, 9 vaci și 4 boi”.

„La sfîrșitul lunii mai, timp în care eu împreună cu venerabilii domni provizorul substitut Cseh și cu spanul Vida fusesem acolo să cercetăm boala, existau numeroase animale bolnave, unele erau pe cale de însănătoșire, altele muriseră de curînd. Am dispus să fie tăiat un bou de jug care murise în acel timp și i-am examinat în mod serios toate măruntaiele: plămîni, inimă, ficat, splină; aceste patru măruntaie și intestinele nu prezentau nimic bolnăvicios, în afară de vezica biliară (*vesica felea*), care era foarte mărită și umflată și se vedea plină cu o bilă foarte lichidă. Între piele și carne, mai ales de-a lungul șirii spinării și în regiunea pieptului, se putea observa o cantitate foarte mare de materie gelatinoasă care îndepărtată fiind din locul bolnav, se părea că răul era cu totul înlăturat. Am dat dispoziție ca să fie îngropat

⁶ Cf. Arh. Stat. Budapesta, fond. Gub. Trans. In pollticis, doc. nr. 5781/1820 ș.a.: „... quae vel unico tempore pestis et luis bovinæ necessariae sunt”

cadavrul la o adîncime corespunzătoare iar pielea să fie dată cu cenușă, pusă în pus la ascuț și numai după ce va înceta epidemia să ȳcată fi vindută. Am văzut un alt bou bolnav la care această stare putea fi palpată și simțită chiar cu mina în jurul șirii spinării. Pentru îndepărtarea acestei materii am hotărît să fie înlăturat părul din regiunea costală și avem nădejdea unui rezultat bun”.

„Cauzele generale sau mai de grabă cele hotărîtoare ale acestei epidemii par a fi fost iarna foarte rece urmată de o secetă excesivă, prin care animalele aproape că au fost secătuite. Cauza specială pare a fi fost însăși poziția acestui sat situat între munți pietroși, care generează atît o iarnă foarte aspră cît și o căldură și o secetă excesivă prin reflectarea razelor solare. De asemenea foarte dăunător este terenul uscat și nisipos, atît pentru gura cît mai ales pentru unghiile subțiri ale vitelor, atunci cînd acestea calcă și pășunează iarba în care este împrăștiat nisipul”.

În încheiere Popp spune : „Adunînd pe locuitorii satului le-am explicat, în limba clară a poporului, prin ce mijloace și măsuri poate fi preîntîmpinat și combătut acest flagel și am dat ca sarcină urgentă chirurgului cameral ca să se deplaseze cît mai des în această localitate, să instruiască locuitorii, să prescrie cele ce vor rezulta din experiență și să prezinte săptămînal cîte un raport despre desfășurarea bolii”⁷.

*

La numai o zi, în 18 iunie 1833, ne întîlnim cu un alt raport al doctorului V. Popp, prin care răspunde administrației miniere în legătură cu acțiunea întreprinsă de el timp de o săptămîină pentru combaterea febrei aftoase în localitățile : Zlatna, Petroșeni, Galați, Feneș și Presaca. De altfel încă la 11 iunie administrația domeniului constata că „în acest domeniu o mare parte a boilor de jug suferă de boală de gură și șchiopătare și din acest motiv iobagii nu pot să presteze obișnuitele slujbe”⁸.

„În ziua de 11 a lunii prezente [iunie] — raportează V. Popp —, luînd cu mine pe domnul George Antas, controlor spanal regal, de asemenea pe cîțiva din bătrînii satelor, m-am deplasat pe pășunea unde pășteau mulți boi bolnavi ; am vizitat pe rînd vitele, am notat numărul acestora și am întocmit un tabel nominal al iobagilor. Boala a apărut la începutul lunii trecute și chiar ceva mai înainte. La început boala a cuprins puține capete, constînd mai ales din vițeii și vaci, iar mai tîrziu vite mai multe și chiar boi de jug. Uneori animalele sufereau numai de boală de gură, alteori numai de șchiopătare, altădată alterna din nou o boală cu cealaltă ; deseori animalele erau cuprinse în același timp de ambele boli, și atunci era mai rău. Se întîmpla uneori că o boală se năștea din cealaltă prin degradarea materiei alimentare, și atunci era cît se poate de rău. Dintre animalele pe care însumi le-am vizitat multe sufăr de picioare, și deși au trecut deja peste perioada bolii de gură, totuși continuă să sufere”.

„Originea acestui rău — conchide Popp — trebuie căutată în situația deosebită din acest an ; în primul rînd în iarna foarte aspră urmată de o secetă foarte mare, din care cauză iarba a fost cu totul uscată. Ce trebuie făcut în acest caz și prin ce mijloace trebuie a se împotrivi, le-am explicat țăranilor care erau de față și bătrînilor satelor, în limba clară a poporului și după priceperea lor ; am repetat explicația de mai multe ori, am indicat leacurile necesare și potrivite și le-am trimis pe cele cerute. Am nădejde într-un rezultat bun, deoarece — con-

⁷ Cf. Arh. Stat. Cluj, fond A.M.T., nr. 7640/1833. F

⁸ „... in hoc Dominio magna pars boum jugalium lue oris (Maulseuche) et claudicatione (Klauenseuche) laboret, et ex eo solita servitia prestare haud possint coloni”. Idem, doc. 7742/1833.

chide Popp — săracii iobagi, preocupați mai mult de sănătatea animalelor decît de a lor proprie, zilnic cer să li se trimită medicamente⁹. S-a recomandat multă apă proaspătă, care în această boală este cel mai bun leac; de asemenea ca gura și picioarele animalelor să fie spălate zilnic cu apă proaspătă; la fel pășuni corespunzătoare, pînă acum destul de proaste, și adăpostirea vitelor la umbră, prin care poate să fie îmblinzită arșița soarelui”.

În încheiere, Popp prezintă un tabel statistic detaliat (nominal) din care rezultă că în cele 5 localități în care s-a deplasat (Zlatna, Petroșeni, Galați, Feneș și Presaca), a consultat la 240 de familii un număr de 530 de boi de jug bolnavi de febră aftoasă¹⁰.

*

Potrivit materialelor de arhivă peste 5 ani, în octombrie 1838, Vasile Popp întreprinde o nouă campanie sanitară pentru combaterea epizootiilor, de data aceasta în 23 de sate de pe domeniile Cîmpeni, Abrud și Baia de Arieș¹¹.

Încă la 13 septembrie 1838, Popp este solicitat să se deplaseze „îndeosebi în satul Scărișoara, unde a izbucnit o epizootie și au pierit de acea boală mai multe animale”, și „să cerceteze natura bolii, să propună cele necesare pentru combaterea și tratarea acelei boli și să dea îndrumări și dispoziții profilactice iobagilor despre ceea ce trebuie să facă sau să nu facă”¹². Ca urmare Popp raportează că, luînd printre alții cu el și pe chirurgul cameral Kalcher din Cîmpeni, „m-am deplasat la fața locului unde, convocînd pe iobagii cărora le-au pierit vitele, am instituit cu grijă o anchetă în ce privește începutul, desfășurarea și cauzele bolii și am vizitat toate animalele bolnave în prezent. Erau aceste animale triste — mărturisește Popp — capul și-l mișcau adesea, scrișneau din dinți, eliminau excremente puroioase, însingurate, însoțite de chinuri mari și de scremete foarte dureroase, ca de constipație. De unde cu ușurință am putut conchide că boala aceasta este dizenterie, epidemie mortală”¹³.

În continuare, medicul român se referă la cauzele acestei boli în următorii termeni: „Microbul acestei boli se pare că a fost adus din altă parte. Căci se spune că la începutul lunii august iobagii, cărora o parte a vitelor le-a pierit, o parte sînt în prezent bolnave, iar unele sînt pe cale de însănătoșire, au plecat în treburi comerciale cu acele vite în Ungaria . . . unde bintuia acea boală și după întoarcerea lor de acolo vitele au început să boalească, deși nu se poate tăgădui că acea boală s-ar fi putut naște chiar în acel loc; aceasta în parte din cauze generale cum sînt: vara schimbătoare, cînd ploioasă cînd rece, cînd foarte caldă, din cauza cărei variații sudorile care ajung în intestine cu ușurință pot genera dizenteria; în parte însă din cauze speciale, endemice, locale, care se întîlnesc destul de des la acești oameni. Acestea sînt: necurățenia grajdurilor, hrana nu îndestulă de corespunzătoare și chiar lacurile artificiale, în care se obișnuiește să fie topită cînepa; concentrîndu-se apa [în aceste lacuri] prin îndiguire, cînepa care se topește nemișcată contractează ceva din sărătura apei și o alterează. În aceste lacuri, care n-au un conținut îndestulător de sare naturală după cum se cere, vitele întră cu iăcomie și sorb cu uesaș apa stricată puțin sărată, contractînd în curînd diareea sau dizenteria.

⁹ „Neque de felici exitu despero, cum miseri coloni plus de animalium quam de propria salute solliciti quotidie medicamenta sibi dari petunt”. Ibidem.

¹⁰ Idem, doc. 7742/1833.

¹¹ „In specie in pago Sakerisoara dicto epizootia aliqua eruperit et aliquot pecora illo morbo perierint”. Idem, doc. 4944/1838. cf. Anexa I.

¹² „In naturam morbi inquirere et quid quid ad sanandum aut praepediendum illum morbum e re foret proponerem, colonis ipsis quid in hoc casu faciendum ommittendumque esse, inviationem praerberem et prophylacticas dispositiones facerem”. Ibidem.

¹³ „Unde facile concludi erat, morbum ipsum esse Dysenteriam (Ruhr, Verhas) epidemiam lethalem”. Ibidem.

La început această boală nu este contagioasă, dar, spre sfârșitul ei și acolo unde sînt concentrate mai multe vite în același grajd, nu este lipsită de molipsire (contagiune)¹⁴.

În ce privește măsurile imediate luate de V. Popp împotriva bolii, iată ce ne mărturisește acesta: „Din această cauză prima mea grijă a fost ca să despart prin sigure cele patru familii, ale căror vite erau infectate și care locuiau în vecinătate, de ceilalți locuitori, și aceasta pe timp de șase săptămîni, cu specificarea că dacă spre sfârșitul acestei perioade determinate din nou s-ar îmbolnăvi sau ar pieri unele animale, termenul de izolare să fie prelungit cu alte șase săptămîni. Sarcina de a asigura respectarea acestei izolări a fost încredințată însuși notarului satului, domnului Szabó”.

Arătînd că la sosirea sa în satul Scărișoara pieriseră deja 8 vite de această boală, V. Popp scoate în evidență greselile săvîrșite de țărani cu acest prilej, făcînd unele recomandări profilactice și terapeutice: „Acești țărani foarte săraci — constată V. Popp —, lipsiți de orice îndrumare, pentru a nu rămîne de tot în pagubă, au vîndut, împotriva oricăror reguli de poliție sanitară, pieile animalelor moarte trase de pe cadavre, pielarilor care veneau acolo din alte părți după cum se spune și astfel nu au putut fi luate nici un fel de măsuri în legătură cu acestea. De altfel, li s-a ordonat cu strictețe că, dacă în viitor s-ar întîmpla să moară vreoa vită sau alta, pieile jupoiate să fie aruncate sau să fie presărate cu cenușă și întinse pe podurile caselor și numai după trei luni să fie vîndute sau să fie date spre folosință casnică; cadavrele însă să fie îngropate la 3 stînjeni adîncime și să fie acoperite după cum se cuvine. Sarcina îndeplinirii acestei dispoziții a fost încredințată tot notarului sătesc. Cît privește modul de vindecare, am recomandat iobagilor medicamente de casă, ușor de procurat și pe un preț ieftin, și i-am învățat cu grai viu cum să folosească acele medicamente, lucru în care se cuprinde și dieta care trebuie respectată, și în felul acesta nădăjduiesc că, respectînd toate acestea cu strictețe, vor putea fi salvate animalele bolnave”.

*

În aceeași lună V. Popp se găsește angajat într-o altă acțiune sanitară, de data aceasta de combatere a febrei aftoase. Iată cum descrie el această boală raportată la dizenterie: „Pe lingă această boală fatală, o altă boală — mai redusă într-adevăr ca intensitate, dar mult mai însemnată ca extensiune — a cuprins întreg domeniul Cîmpeni, Abrud și Baia de Arieș. Cercețînd natura acestei boli, am aflat că este vorba de boala de gură sau inflamația aftoasă a gurii și de boala de picioare, șchiopătarea, sau inflamația unghiilor¹⁵.”

„Ambele boli — mărturisește Popp — sînt atît de strîns legate între ele încît abia se poate găsi vreun animal care să nu sufere de amîndouă bolile. Se observă totuși că boala de gură este boala primară sau ideopatică, iar boala de picioare numai simptomatică sau născută din boala de gură prin depunerea materiei bolnave pe unghii¹⁶, ceea ce este cu atît mai probabil cu cît nu se află nici un animal care să sufere numai de boala de picioare, în timp ce, dimpotrivă, au fost găsite multe vite care sufereau numai de boala de gură. Nu se cunoaște cauza bolii; se pare totuși că a fost situația aparte a anului și înghețurile de la început, iar apoi recente arșițe care au pîrjolit pășunile”.

¹⁴ „*Hic morbus ab initio quidem contagiosus non est, verum circa finem et ubi plura pecora eodem loco stabulentur, contagio haud caret*”. Ibidem.

¹⁵ „... *Inveni illum esse luem oris sive inflammationem oris aphthosam, et luem pedum seu claudicationem vel inflammationem ungularum*”. Cf. doc. nr. 4944/1838.

¹⁶ „*Videtur tamen luem oris esse morbum primarius sive ideopathicus, luem vero pedum tantum symptomaticum sive ex luem oris per depositionem materiae morbosae ad ungulas ortus*”. Ibidem.

La sfârșitul raportului V. Popp prezintă un Tabel nominal, arătând că a colindat timp de 22 de zile un număr de 23 de sate din cele trei domenii și a depistat nu mai puțin de 784 de vite bolnave de febră aftoasă (397 boi, 263 vaci și 124 viței), din care, datorită măsurilor pe care le-a luat, n-au pierit decât un număr de 10 capete. V. Popp își încheie raportul cu câteva considerații privind necesitatea îndrumării continue a țăranilor pentru salvarea vieții animalelor.

Arătând că „chiar cele 10 capete de vită (care au pierit) ar fi putut să fie salvate dacă s-ar fi dat îndrumări sănătoase bieților iobagi încă de la începutul bolii”¹⁷, doctorul Popp conchide: „Desigur, acele vite au murit nu din cauza atrocității bolii cât mai ales din ignoranța țăranilor și chiar de foame, folosindu-se leacuri contraindicate în locul celor care trebuiau folosite pentru tratarea bolii. Căci, întrucât vitele nu puteau să pască iarba din cauza durerilor îngrozitoare de gură, plebea ignorantă mai degrabă a lăsat vitele pe seama norocului (a întâmplării) decât să le introducă în stomac nutreț verde tălat sau păsat făcut din făină de porumb sau din țărițe de griu frământate cu apă sărată, metodă prin care, cu mai multă băgare de seamă, și-ar fi putut salva vitele.” „Trebuia să se țină seama chiar și de faptul că această epizootie face ravagii mai mult în regiunile joase mai călduroase, decât în cele muntoase mai răcoroase. Așa se explică — zice Popp — de ce în domeniul Cimpeni, întins prin munți, s-au îmbolnăvit mai puține animale, în Abrud mai multe, iar în Baia de Arieș foarte multe în raport cu numărul vitelor. Boii de jug mai ales se îmbolnăvesc mai grav decât vacile de boală de picioare și foarte mulți își pierd vechile unghii și dobîndesc altele noi, mai ales în locurile pietroase unde, sub sarcina greutății de tracțiune după mai mult timp, cu ușurință unghiile sint vătămate”.

„Pentru tratamentul bolii de gură — mărturișește Popp — am recomandat un leac verificat de o îndelungată experiență și ușor de procurat, și anume: miere diluată în apă cu mult oțet, cu care să fie spălate cât mai des gura, limba și gingiile; iar pentru boala de picioare am recomandat apă proaspătă, spălarea unghiilor în ape și riuri mai reci, pe care natura ni le-a dăruit nouă în aceste părți cu destulă generozitate, și trag nădejde că această epizootie — o dată cu venirea timpului mai rece și folosindu-se leacurile prescrise — se va liniști cit mai repede fără mare distrugere și chiar se va stinge cu totul”.

La sfârșit, V. Popp cere din partea organelor locale mai multă băgare de seamă și atenție în viitor pentru depistarea la timp a unor noi cazuri de boală, precum și luarea de măsuri preventive severe, „deoarece — spune el — este mai ușor să te împotrivesți la început decât, după ce boala s-a răspândit, să încerci să o lecuiști” (... *alioquin facilius est initiis obstare, quam late propagatum morbum curare*)¹⁸.

Sint numai câteva frânturi din activitatea vastă și multilaterală a doctorului Vasile Popp, care pun în lumină gândirea înaintată a aceluia „a cărui memorie — după cum se exprimă G. Barițiu — trebuie să rămînă păstrată la națiunea românească din generațiune în generațiune”¹⁹.

AL. NEAMȚU

¹⁷ „Et fors et illa servari potuissent, si miseris colonis sub initio morbi sana inivatio data fuisse”. Ibidem.

¹⁸ Idem, doc. nr. 4844/1838. În câteva acte se vorbește despre intervențiile făcute de V. Popp spre a obține retribuirea ostenezilor depuse pentru combaterea epizootiilor. În acest sens cf. doc. nr. 1500/1839 din 11 martie 1839, din care aflăm că dr. V. Popp a mai participat la o acțiune de combatere în satul Albac, în anul 1837, timp de 11 zile, primind 4 fl. pe zi, adică 44 fl. V. Popp se plînge că de data aceasta autoritățile nu vor să-i achite decât jumătate din ceea ce i se cuvine. Cf. actele nr. 1500 din 14 martie 1839, nr. 4944 din 18 oct. 1838 și din 5 apr. 1839. Cf. ANEXA II.

¹⁹ Cf. *Transilvania*, 1868, I, p. 129—135. [. . .]

ANEXE

I

1838 octombrie 15, Zlalna

Inclyta Regia Administratio I

Vice iudice nobilium Topanfalvensi referente, quod in illo Regio-Fiscali Dominio, et in specie in pago Szkerisoara dicto, epizootia aliqua eruperit, et aliquot pecora illo morbo perierint, dignata est Inclyta Eadem sua sub 13^a Septembris a.c. nr. 1399 edita ordinatione id officii mihi imponere, ut illico me ad praedictum pagum conferrem, in naturam morbi inquirerem, et quid quid ad sanandum aut praepediendum illum morbum e re foret, proponerem; colonis ipsis, quid in hoc casu faciendum, omittendumque esset, in viationem praeberem et prophylacticas dispositiones facerem. Huic ordinationi satisfactorius, adjunctis mihi dominiis Moritz regio contrarotulario Topanfalvensi, et Szabo praedicti pagi notario, et Kalcher chirurgo camerali Topanfalvensi ad faciem loci me contuli; ubi convocatis illis colonis, quibus aliquot pecora perierant, de initio, decursu et causis morbi examen sollicitè institui, pecora actu aegrotantia inspexi. Erant illa tristia, caput saepe moventia, dentibus strudentia; alvum deponebant purulentam, cruentam, cum summis tormentis et molestissimo tenesmo. Unde facile concludi erat, morbum ipsum esse Dysenteriam (Ruhr, Vérhas) epidemiam, lethalem.

Fomes morbi videtur aliunde allatus esse. Dicunt enim hos ipsos colonos, quibus pecora partim perierunt, partim aegrotant actu, non nulla convaluerunt, circa initium Augusti in Hungaria, ... ubi idem morbus grassabatur, negotiationis causa, his ipsis pecoribus, quae infecta perierunt, commoratos fuisse, et illico post reditum pecora aegrotare incepisse, quamvis negari non possit, illum morbum in ipso loco etiam oriri potuisse partim *ex causis generalibus*, quales sunt: aestas variabilis mox pluviosa, frigida, mox nimis calida, sub quo variatione sudores acres, corrupti ad intestina delati facile Dysenteriam generare possunt; partim vero *ex causis specialibus endemicis, localibus*, quales apud hos homines sat frequentes reperiuntur. Tales sunt impuritas stabulorum, nutrimentum non satis aptum, et lacus quidem artificiales*, in quibus canabis macerari consuevit, in quibus aqua semel illuc derivata, facto obice, non mota putrescit, salsedinem aliquam contrahit et corrumpitur. Hos lacus, pecora, sale naturali non satis, et prout eorum natura exposcit, saturata avidè accedunt, aquamque illam putridam subsalsam cupide hauriunt, diarrhaeam vel dysenteriam mox causatarum. Hic morbus ab initio quidem contagiosus non est, verum circa finem, et ubi plura pecora eodem loco stabulantur, contagio haud caret.

Hinc prima mea cura fuit quatuor illas familias, quorum pecora infecta erant, et quae in vicinia habitabant, per certas lineas a reliquis colonis separare, idque ad sex septimanum** spatium eo addito, ut, si circa finem hujus determinati temporis iterum aliquot pecus aegrotaret, aut periret, ad alias sex septimanas terminus praecclusionis extendatur; separationis observandae cura ipsi pagi notario domino Szabo concredita.

Ante meum ibidem aeventum perierant colonis Ionele Gilgor boves 3, vacca 1; Ionele Kosztandin vacca 3; Petro alui Petro bos 1; in summa pecora 8. Pauperculi hi coloni, omni in viatione carentes, ne in tot damificarentur, coria animalium defunctorum cadaveribus detracta cerdonibus illuc aliunde venientibus, uti asseritur, illico contra omnes sanae politicae regulas, divenderunt, atque ideo de his nullae dispositiones fieri potuerunt. Caeterum serio demandatum est, ut si in futurum unum alterumve pecus periret, coria detracta aut laxivae illico injiciantur, aut super podia domorum extendantur, multis cineribus inspargantur, et non nisi post tres menses dividendantur, aut in usum domesticum trahantur; cadavera vero ad tres ulnas terrae indantur, et rite tegantur. Cura hujus dispositionis ibidem pagi notario commissa.

Quod rationem medendi attinet, colonis medicamenta domestica inventu facilia, et non magni pretii proposui, illorumque applicationem viva voce edocui, quod ibidem de servanda diacta etiam intelligendum venit, speroque his rite observatis pecora quoque aegrotantia servatum iri.

Praeter hunc fatalem morbum, alter quoque morbus saevitia quidem illo priori inferior, extensione vero sua multa insignior per totum Dominium *Topanfalvense, Abrudfalvense et Offenbanyense* lategrassatur. In hujus morbi naturam inquirens, inveni illum esse *luem oris sive inflammationem oris aphthosam, et luem pedum seu claudicationem, vel inflammationem ungarum*; morbus uterque ita sibi invicem connexus, ut vix pecus aliquod inveniri possit, quod non utroque morbo laboraret, videtur tam lues oris esse morbus primarius sive ideopathicus, lues vero pedum tantum symptomatikus sive ex lue oris per depositionem materiae morbosae ad ungulas ortus, quod tanto probabilius esse videtur, quod nullum pecus reperiatur, quod sola lue pedum laboraret, cum contra multa reperta sint pecora sola lue oris laborantia. Causa morbi ignoratur, videtur tamen singularem anni constitutionem, et gelidas primas (l) gramina recentia comburentes fuisse.

Incedamus itaque eo ordine, quo examen in pecoribus institutum est, addamusque et nomina colonorum, quorum pecora aegrotant, et numeram sexumque pecorum.

* In or ig.: artificiales.

** Correct: septimanarum.

A. *Dominiūm Topanfalvense*1° *Pagus Sakerisoara*

	<i>boves</i>	<i>vaccae</i>	<i>vituli</i>
Ros Ion	1	—	—
Mokan Gligor	2	2	—
Paska Ion	4	4	—
Nutz Pavel	2	2	—
Summa	9	8	—

2° *Pagus Nyagra*

Csuta Ion	1	—	—
-----------	---	---	---

3° *Pagus Felső Vidra*

Talpos Puka	2	2	2
Judic Petrutz	—	2	—
Talpos Jonye	2	2	—
Gombos Urs	2	2	2
Gombos Vaszilic	2	4	3
Gombos Popa	2	3	3
Pogan Dumitru	—	2	2
Koroj Jonutz	2	2	2
Jank Alexandru	—	1	1
Summa	12	20	15

4° *Pagus Also Vidra*

David Ignat	2	2	—
David Niculac	1	1	—
David Vaszilic	2	1	—
Morar Gavrilă	2	1	—
Summa	7	5	—

5° *Pagus Ponor*

Pitarka Toma	4	3	—
Bulz Simion	—	1	—
Summa	4	4	—

6° *Pagus Szehatura*

Brits Josif	2	—	1
Vultură Thodor	3	—	—
Neaks Kosztandin	2	—	—
Vigira Pask	3	—	—
Bulz Jacob	3	2	—
Bulz Thodor	4	—	—
Summa	17	2	1

7° *Pagus Albac*

Rosa Thodor	6	5	—
Maties Simion	2	—	—
Maties Thodor	2	—	—
Lazar Dumitru	—	3	—
Lazar Lup	3	—	—
Alexie Ion	3	—	—
Thodor Ion	2	—	—
Szuts Ilie	—	1	—

Thodor Ion (alter)	2	—	—
Rusz Niculae	—	2	—
Petritsel Ion	—	2	—
Summa	20	13	—

8° *Pagus Mogura*

In hoc pago omnia sana, atque adeo non nisi prophylacticae dispositiones factae sunt.

9° *Pagus Csertes*

Plik Petru	2	2	—
Buzgan Dumitru	—	2	—
Summa	2	4	—

10° *Pagus Szohodol*

Mihutz Györgye	1	2	2
Plik Györgye	2	—	—
Kozsma Ion	4	4	8
Furdui Ilie	2	2	2
Szikoe Avram	—	—	3
Nykora Avram	2	2	—
Summa	11	10	15

11° *Pagus Bisatra*

Guta Ionutz	2	3	3
Csokan Ionutz	—	2	3
Hodorits Mitru	2	3	—
Hodoritz Petrutz	—	3	—
Hodorits Györgye	—	2	3
Gligor Petru	1	2	1
Summa	5	15	10

12° *Pagus Topánfalva*

Morar Iosif Vuka	—	4	4
Popa Nicolae	6	2	—
Motora Niculae	—	2	2
Palagie Györgyutz	2	1	—
Szabo Nicolae	3	3	2
Mura Ionutz Rekinda	2	1	—
Mura Ionutz	—	2	—
Morar Samoil	2	1	—
Korkes Petru	—	1	1
Popovits Iosif	—	2	—
Motora Ionutz	4	3	—
Tyok Thodor	4	3	2
Summa	23	25	13
Totalis igitur in hoc Dominio aegrotantium pecorum summa	102	98	54

B. Dominiul Abrudfalvense

1. Pagus Abrudfalva

Parochus Ioannes	4	4	—
Botalsan Ionutz	—	—	1
Bodcan Mariska	2	—	—
Matyes Ursalis	2	2	—
Matyes Ilie	2	—	—
Matyes Ion	2	2	—
Morar Ilie	2	—	—
Tuhutz Gyorgyutz	4	4	1
Mitre Golgutz	2	—	1
Szekne Gyorgyutz	2	—	1
Rusz Nicolae	—	1	—
Buta Pavel	—	1	—
Rusz Ionel	1	—	—
Szturdza Pavel	1	1	1
Sule Gyorgyutza	4	—	—
Sule Solomon	4	—	—
Golgutz Ion	1	—	1
Rusz Filimon	2	7	—
Rusz Szofia	—	3	—
Felly György	2	2	—
Felly Simion	—	4	—
Onitz Simion	—	1	—
Virtej Györgyutz	—	2	—
Virtej Dumitru	—	2	—
Csora Nicolae a Moysi	2	2	—
Csora Gyorgyutz	2	—	—
Csora Niculae	1	1	1
David Pandaa	4	2	—
Szimion Niculae	—	2	1
Szikoe Rafira	—	1	1
Szikoe Petrutz	2	—	—
Csora Gyorgutz Pipa	—	2	1
Pogle One	2	—	—
Summa	50	16	10

2° Pagus Kerpenyes

Rad Irimie	4	5	—
Rad Vaszlie	—	—	1
Rad Avram	—	4	—
Ban Ionutz	1	3	1
Ban Ionutz aluj Makavei	3	—	—
Ban Avram	1	1	—
Ban Avram aluj Avram	1	—	1
Vadan Thodor	1	1	—
Rad György	—	—	1
Söcs Koszte	1	—	1
Mogura Iosif	1	1	—
Koroj Szimion	2	2	—
Thoderas Gavriila	1	1	—
Thoma Györgyutz	—	—	1
Summa	16	18	6

3° *Pagus Bulsum*

Motz Nicolae	1	—	—
Thomus Nicolae	4	—	—
Kimpian Petru	1	—	—
Morar Niculae	3	—	—
Krisan Petru	2	—	—
Kirsan Niculae	2	—	—
Summa	13	—	—

4 *Pagus Bulsești*

Matyes Ion	2	1	—
Matyes Gavrila	2	1	—
Matyes Ion (alter)	—	2	—
Gavrila Kerszte	—	1	—
Baba Gavrila	2	—	—
Matyes Ionye	1	1	—
Popa Niculae Rusz	2	—	—
Avram Rusz	2	—	—
Iosif Matyes	—	1	1
Mezeu Iohn	2	—	—
Tonku Matyes Ursz	1	1	—
Sofrone Matyes	1	1	—
Metyesan Anna	1	—	—
Krisztye Nicolae	2	1	—
Serban Iohn	2	2	—
Mezeu Petru	—	—	2
Ruszand Avram	—	1	—
Ruszand Gavrila	2	—	—
Matyes Marina	1	1	—
Baba Thoma	2	2	—
Matyes Petru	—	1	1
Birk Filimon	1	4	—
Rusz Simion	—	1	—
Mark Ion	3	—	—
Rusz Iosif	—	1	1
Rusz Iosif aluj Thodor	—	1	1
Rusz Filimon	3	1	—
Anna Filip	1	—	—
Mihaj Gligor	2	—	—
Filip Avram	4	—	—
Mark Iohn	4	4	—
Mark Zachej	1	1	—
Mark John (alter)	1	—	—
Miha Spiridon	4	1	—
Miha Avram	2	—	—
Mark Iosif	—	1	2
Mikleus Spiridon	1	—	—
Summa	52	32	8

5 *Pagus Muska*

Ignat Vaszilie	1	—	—
Man Andrei	—	1	1
Man Ion	—	1	1
Vaszilie Makavej	—	—	1

Man Györgye	2	—	—	
Man Regye	2	—	—	
David Iosif	—	1	—	
Funage Thodor	—	—	3	
Virtan Mihaila	2	—	—	
Funatze Ion	—	1	—	
Luka György	2	—	—	
Vaszilic Petru	1	—	—	
Ignat Pavel	1	2	—	
Szilage Thoma	2	1	2	
	Summa	13	7	8
Totalis in hoc Dominio aegrotantium				
pecorum	Summa	144	41	32

C. **Dominium Offenbanyense**1. *Pagus Offenbánya*

Buta Vaszilic	2	—	—	
Formage Filimou	2	—	—	
Szerintsel Alexie	—	—	1	
	Summa	4	—	1

2. *Pagus Muntsel*

Pantz Antone	2	—	—	
Pitik Iohn	2	—	—	
	Summa	4	—	—

3. *Pagus Szarlos*

Kretsun Dumitru	2	1	—
Buka Ruzsand	1	—	—
Buka Petru	1	—	—
Kretsun Gavriła	2	—	—
Kretsun Iohn aluj Zacharie	—	2	—
Boka Györgye	2	2	2
Plesa Simion	2	1	—
Szemutu Gavriła	2	1	—
Fornage Thodor	4	2	—
Szemutz Vaszilic	4	2	—
Andrejka Maria	—	1	—
Kretsun Mihai	4	2	2
Mark Alexie	—	2	—
Mark Ruzsand	—	2	—
Iepure Gavriła	—	2	2
Iepure Thodor	1	—	—
Ples Ion	—	1	—
Iepure Iohn	—	1	—
Popa Filip	—	1	—
Marka Iohn	2	4	—
Andrejka Ștefan	—	2	—
Szojka Gavriła	—	1	—
Plesa Iohn a Monuluj	—	1	—
Plesa Ilie	—	1	—
Plesa Kosztandin	—	1	—
Plesa Petru	4	2	2

Indrejka Györgye	—	2	—
Kretsun Vaszilie Birou	4	2	—
Stefan Kratsun	—	2	2
Plesa Iohn	4	2	—
Risgye Gavriła	4	2	—
Plesa Thodor	—	1	2
Stif Vaszilie	1	2	—
Popa Gavriła	—	1	—
Stif Thodor	4	2	—
Indrejka Thoma	2	2	—
Igian Iohn	4	2	—
Boka Gavriła	2	1	—
Boka Dumitru'	—	2	—
Kretsun Vaszilie	—	1	—
Szemutz Kretsun	2	2	2
Indrej Iohn aluj Iohn	4	2	—
Indrejka Gavriła	4	2	—
Indrejka Petru	4	2	—
Pitik Iohn	—	1	perit
Iepure Vaszilie	4	—	—
Iepure Gyorgye	—	2	—
Kretsun Thodor	2	2	—
Kretsun Vaszilie	—	2	—
Kretsun Dumitru	2	1	—
Rusnye Alexie	—	2	2
Plesa Thodor	—	2	2
Boka Iohn	—	1	perit
David Niculae	2	2	—
Summa	80	82	18

4 *Pagus Brezesti*

1 Drag Ruszan	—	—	1
Katana Filip	—	1	—
Katana Vaszilie	—	2	—
Katana Borcsel	—	2	—
Katana Vaszilie	2	—	—
Katana Iohn	—	1	—
Kutsa Matis	—	1	—
Buza Makavej	—	—	1
Lup Szav	—	—	2
Lup Lazar	2	—	—
Gurgyan, Thodor	4	—	—
Bosztan Iohn	2	—	—
Bosztan Györgye	—	1	—
Katana Dumitru	2	—	—
Lup Iohn	2	—	—
Gurka Vaszilie	2	—	—
Lup Iacob	2	1	—
Gurka Iohn	4	—	—
Szurgye Iohn	4	5	—
Lovone Thodor	2	—	—
Buka Petru	2	—	—
Szurgye Simion	2	—	—
Szurgye Dumitru	2	—	—

Lup Gligor	—	2	—
Lup Thodor	—	2	—
Lup Dumitru	—	4	—
Csokerlie Thodor	—	1	2
Summa	34	23	6

5 *Pagus Csora*

Thodor Thoma	2	—	—
Thodor Niculae	2	—	—
Pandur Gavriila	—	2	1
Pandur Iohn	2	—	—
Pandur aluj Gavriila	—	1	—
Pandur Indrej	—	1	—
Thodor Makavej	—	1	—
Thodor Dumitru	—	1	—
Niszte Kosztandin	—	1	1
Rusnye Iohn	—	1	1
Nisztye Vaszilic	2	1	perit
Nisztye Iohn	2	—	—
Nisztye Stefan	—	—	1
Muras Petru	—	—	1
Bats Dumitru	1	2	—
Bats Iohn	—	1	—
Kosa Niculae	1	—	—
Rusz Iohn	—	—	1
Bonkutz Antone	—	—	1
Rusz Thoma	—	1	—
Rusz Filip	—	1	—
Rusz Simion	—	1	—
Rusz Dumitru	2	—	—
Rusz Gligor	2	—	1
Rusz Todor	2	—	—
Rusz Gavriila	2	—	—
Matis Petru	2	—	1
Rusz Niculae	—	—	1
Rusz Iohn	—	—	1
Rusz Prekup	—	—	1
Rusz Kosztandin	1	—	—
Rusz Iohn aluj Gavriila	—	1	—
Bats Iohn	—	1	—
Krutsitza Iohn	1	—	—
Makavei aluj Ion	2	—	—
Makavej Thoma	—	1	—
Makavej Niculaie	—	—	1
Szima Szav	—	1	—
Szima Makavej	2	—	—
Szima Gavriila	2	—	—
Summa	29	19	13
Totalis igitur in hoc Dominio aegrotantium pecorum summa	151	124	38
Perierunt in hoc Dominio in hoc morbo pecora	2	7	1
Totalis aegrotantium vero pecorum in superius adductis tribus Dominiis adsurgat ad	397	263	124

Ex quibus patet praesentem epizootiam, licet satis late grassetur, lenem tamen fuisse; cum ex tanta aegrotantium pecorum copia solum 10 pecora perierint. Et fors et illa servari potuissent, si miseris colonis sub initio morbi sana inviatio data fuisset; Sane illa pecora non ex atrocitate morbi, verum ex ignorantia colonorum, saepe remediis contrariis, praeposteris morbum curantium, aut ex ipsa fame, perierunt. Etenim cum pecora ob atroces oris dolores herbas carpere non possint, ignorans plebecula pecora talia potius bonae fortunae committit, quam nutrimenta viridula, scissa, aut juscula ex farina Mays, aut furfuribus triticeis aqua salita subactis confecta ventriculo ingessissent; qua methodo prudentiores, sua pecora servarunt. Id etiam animadvertendum venit, quod epizootia magis in locis depressis, calidioribus, quam montosis frigidioribus grassato fuerit. Hinc est quod in Dominio Topanfalsensi per montes extenso pauciora, in Abrudfalsensi plura, in Offenbanyensi a proportione copiae pecorum plurima aegrotaverint. Boves jugales prae vaccis lue praesertim pedum gravius affecti sunt, ungulas veteres plerique amiserunt, et novas acquisiverunt sub nixu ponderis trahendi, praesertim in locis petrosis ad longius tempus facile laedendas. Ad luem oris sanandam mel multo aceto et aqua dilutum, quo os, lingua, et gingivae saepius abluantur, remedium longa experientia comprobatum et facile inventu propositum; ad luem vero pedum aquam recentem, ablutioem ungarularum in rivis et fluviis frigusculis, quales nobis natura in his partibus satis larga manu debet, svasi; speroque hanc epizootiam ingruente jam frigidiori temperatura, adhibitisque praescriptis remediis proxime per se, et sine magna strage fatiscere et penitus cessare.

Illud denique humillime rogo, dignetur Inclyta Eadem R. spanalibus officiis id demandare, quatenus vivas has Regii aerarii vires pecora vigilantiori oculo observant, et in futurum quotienscunque adverterint inter pecora plura individua uno eodemque tempore aegrotare aut etiam perire, illico Inclytae Eidem notum faciat, quo praeviae dispositiones ad praepediendum morbum fieri possint; cum illud nihil aliud sit, nisi ingruentis epizootiae symptomae et alioquin *facilius est initiis obstaré, quam late propagatum morbum curare*. Particulare ratiocinium in duplo pro exoperanda gratiosa applacitatione hic humillime accludatur. Zalathnae 15^a Octobris 1838.

Dr. Papp
Physicus

Doc. ad nr. 4944/1838

II

1839 martie 11, Zlatna

Inclyta Regia Administratio!

Notum est Inclytae Eidem anno proxime elapso circa initium mensis Septembris non modo in Dominio Fiscali Zalathnensi, verum etiam per integra latepatentia Fiscalia Dominia Topanfalsense, Abrudfalsense et Offenbanyense in 23 pagis epizootiam aliquam satis fatalem inter pecora grassatam, meque ordinatione Inclytae Ejusdem de 13^a Septembris N. 1399, et altera cum praesentato de 17^a Septembris N. 1420, et tertia cum praesentato de 21 Septembris, N. 1426 ad Superiora Dominia eo addito dispositum fuisse, ut in naturam morbi inquirens quid quid ad morbum curandum aut suffocandum necessarium esse putarem proponerem.

Quid vero per 22 dies, per quos continuo per omnes pagos excurri, egerim, grave ratione grave hoc officium perfererim notum est Inclytae Eidem ex relatione mea de 15^a Octobris ejusdem anni, ex qua patet in tribus illis Superioribus Dominiis 30 pene miliaria quadrata in se continentibus 397 boves, 263 vaccas, et 124 vitulos sive 784 individua illa epizootia correpta fuisse et ex illis 10 solum pecora periisse.

Pro his fatigiis cum summo aerarii Regis emolumento conjunctis, et tam diligenter et feliciter collocata medica ope singularem et extraordinariam remunerationem jure meritoque sperare mihi licebat, cum nunc plus contrario experiri cogar; Etenim gratuito Excelsi Regii Thesaurarius sub 28 Decembris 1838 Nr. 5889, pro Septembri, emanato Decreto, ex 88 fl. m.c. qui mihi 4 fl. dietim computando, pro 22 diebus in illa epizootia curanda et suffocanda in sumptis, competebant, 45 fl. detracti sunt (praeter 24 fl. 56 xr. quos in tam extraordinario casu, pro inzerptione duorum eqvorum computabam, de quibus tamen non queror) ex eo solum principio, quod illa tria Dominia etiam ad circulum Zalathnensem, in quo Physico non nisi dimidium diurnum competere asseritur, pertineant.

Ego, fateor ingenue, principium hoc, quod hic pro basi detracti mei diurni ponitur, debili meo ingenio capere non possum tanto magis, quod in simili casu contrarium quotidie videam.

Quo vero similitudo casus magis clareat, humillime reflectendum habeo, quov ad sphaeram meam, qua Physici Montano-Cameralis in Re Sanitatis non tantum circulus Zalathnensis ex quatuor extensis Dominiis Regio-Fiscalibus 34 miliaria quadrata in se continentibus, verum etiam ingens Fiscale Dominium V. Hunyadiense, et omnes fodinae per unum Principatum dispersae, apud quas chirurgi et pharmacopolia domestica existunt, et in futurum exurgent, pertineant; pro cujus sphaerae annua in Re Sanitatis suscipienda visitatione (fodinis Rodnensibus et Csik-Sz.-Domokosiensibus exceptis) annuale 80 fl. Pauschale assignatum mihi est.-

Iam vero haec eadem sphaera (fodinis ferreis V. Hunyadiensibus exceptis) quoad politica et oeconomica pertinet etiam ad officium sive circulum Regii Administratoris Zalathnensis, pro cuius sphaerae annua visitatione Pauschale 200 fl. eidem assignatum est, et tamen Regio Administratori, absoluta sua annua visitatione, quotiescunque in servitio aeraliali, ex loco suae habitationis in hanc sphaeram excurrit, semper completa diurna applacidata sunt et actu applacidantur. Soli mihi qua Physico Montano-Camerali in simillimo casu, ex disimili principio, diurna detrahuntur. — Accidit quod Excelsa Camera Aulica, pro innato sibi justitiae amore detracta mihi pro 6 diebus, quas 1831, in Dominio Superiori tempore cholerae in erigendis nosocomiis impenderam, gratioso suo 1833 Nr. 5786/741, Thes. de 13 iunii N. 6709, Adm. in Camsoralibus 502 emanato Decreto diurna in gratia applacidaverit.

Nec minus facit et illud huc, quod Excelsus Regius Thesaurarius gratioso suo 20^a Aprilis 1838, N. 1730, pro Decembri 1837 emanato Decreto, pro 11 diebus, quos in epizootia, quae 1837 in pago Albak ad Dominium Topanfalfense pertinente grassabatur, et ad quam suffocandam ordinatione Inclytae Administrationis de 9^a Decembris ejusdem anni, N. 1698, dispositus fueram, integrum 44 fl. diurnum applacidare et Excelsa Camera Aulica id ratihabere dignata fuerit.

Quae cum ita sint, humillime oro, dignetur Inclyta Administratio humillimas, justissimasque has meas preces ulterius promovere, et pollenti suo voto sustinere tanto magis, ne videamur in eo, quod summum bonum est, in Re scilicet Sanitatis, adeo difficiles esse.

Zalathnae 11 Martii 1839

Dr. Papp
R. Physicus

Doc. ad nr. 1500/1839

TIERÄRZTLICHE BESCHÄFTIGUNGEN IN DER TÄTIGKEIT DES ARZTES VASILE POPP

(Zusammenfassung)

Über das Leben und die Tätigkeit des Arztes Vasile Popp wurde verhältnismässig wenig geschrieben, obwohl nur vier Tage nach seinem Tod, am 10 März 1842, der gelehrte Philologe Timotei Cipariu folgende Worte der warmen Schätzung für den rumänischen Arzt an George Barişiu schrieb: „... Trotzdem war meine innerliche Verehrung gegen ihn, gegen seine Person und seine Begabung unbegrenzt; ich muss wirklich gestehen, wie ein jeder der ihn näher gekannt hat, dass der gelehrteste Rumäne in unserem Reich Vasile Popp war“.

Aufgrund eines schlüssigen archivalischen Materials hebt der Verfasser einen noch nicht bekannten Aspekt aus der Tätigkeit des Arztes Vasile Popp hervor, und zwar dessen Beschäftigung mit tierärztlichen Problemen, eine Beschäftigung dessen Ursprung in einer ebenfalls unbekanntem Tatsache gesucht werden muss: der leider nicht gelungene Versuch, im medizinisch-chirurgischen Lyzeum aus Cluj im Jahre 1820 ein *politia medica* — Katheder zu gründen. Das Katheder sollte von ihm geleitet werden und, in seiner Konzeption, sollte es auch den Auftrag haben, die medizinischen Kader mit tierärztlichen Kenntnissen auszurüsten, um mit mehr Erfolg zur Bekämpfung der Tierseuchen beitragen zu können.

Die Abhandlung enthält wertvolle Daten betreffs der Bekämpfung dieser Tierseuchen auf den Fiskaldomänen von Zlatna und Hunedoara.